SHARQ MUTAFAKKIRLARI MEROSIDA AXLOQ VA MA`NAVIYAT MASALALARIGA ADABIY FALSAFIY YONDASHUVLAR TAHLILI

Namangan davlat pedagogika instituti

O'zbek tili va adabiyoti yo'nalishi

1-bosqich talabasi:

Rahmonberdiyeva Madina qizi

rahmonberdiyevam4@gmail.com

Ilmiy rahbar: Axmadjanova Muazzam Islomjanovna

Namangan davlat pedagogika instituti

o'qituvchisi

muazzamaxmadjanova70@gmail.com

+998508826575

Annotatsiya*:Ushbu maqola Sharq mutafakkirlari merosida axloq va manaviyat masalalariga bo'lgan adabiy-falsafiy yondashuvlarni tahlil qiladi. Unda buyuk allomalarning inson kamoloti, jamiyat farovonligi va manaviy yuksalishga qaratilgan qarashlari chuqur o'rganiladi. Tadqiqot Sharq falsafasining axloqiy tamoyillari va ularning adabiy asarlardagi ifodasini ochib beradi. Maqola Sharq tafakkurining bugungi kun uchun ham dolzarb bo'lgan qadriyatlarini yoritishga qaratilgan bo'lib, yosh avlodni tarbiyalashda ushbu merosning ahamiyatini ta'kidlaydi.*

Abstract*:This article analyzes literary-philosophical approaches to issues of ethics and spirituality in the heritage of Eastern thinkers. It deeply examines the views of great scholars on human perfection, societal well-being, and spiritual development. The research reveals the ethical principles of Eastern philosophy and their expression in literary works. The article aims to illuminate the values of Eastern thought that remain relevant today, emphasizing the importance of this heritage in educating the younger generation.*

Аннотация:*Данная статья анализирует литературно-философские подходы к вопросам этики и духовности в наследии восточных мыслителей. В ней глубоко исследуются взгляды великих ученых на совершенствование человека, благополучие общества и духовное развитие. Исследование раскрывает этические принципы восточной философии и их выражение в литературных произведениях. Статья направлена на освещение ценностей восточной мысли, которые остаются актуальными и сегодня, подчеркивая значимость этого наследия в воспитании молодого поколения.*

Kalit so'zlar: *Sharq Falsafasi, Axloq, Manaviyat, Adabiy Falsafa, Mutafakkirlar Merosi, Axloqiy Qadriyatlar, Insonparvarlik, Tafakkur.*

Ключевые слова: *Восточная Философия, Этика, Духовность, Литературная Философия, Наследие Мыслителей, Моральные Ценности, Гуманизм, Восточная Мысль,*

Keywords*: Eastern Philosophy, Ethics, Spirituality, Literary Philosophy, Heritage of Thinkers, Moral Values, Humanism, Thought.*

Sharq mutafakkirlari merosida axloq va ma’naviyat masalalariga adabiy-falsafiy yondashuvlarning tahlili bugungi globallashuv sharoitida, insoniyat ma’naviy qadriyatlarga qaytishga intilayotgan bir davrda alohida dolzarblik kasb etadi. Sharq falsafasi G'arb falsafasidan farqli o'laroq, mantiqiy tahlildan ko'ra amaliy hayot, ichki muvozanat, jamiyat bilan bog'liqlik, uyg'unlik va ma'naviy poklanish kabi tamoyillarga ustuvor ahamiyat beradi.Bu tamoyillar inson kamoloti va ijtimoiy taraqqiyotning asosiy omili bo'lib xizmat qilgan, davlat boshqaruvi va ijtimoiy tartibga ta'sir ko'rsatgan, shuningdek, ilmiy-texnologik yutuqlarga zamin yaratgan [1]. Xususan, Abu Nasr Forobiyning ma'naviy-axloqiy ta'limotlari falsafa, mantiq va ta'lim sohalarida didaktik ahamiyatga ega bo'lib, zamonaviy pedagogikada ulardan foydalanish muhimligi ta'kidlanadi. Forobiy kabi mutafakkirlar inson ruhiyati, intellektual va axloqiy o'sishni bog'lab, jamiyatni takomillashtirishga qaratilgan keng ko'lamli ilmiy-falsafiy faoliyat olib borganlar.Sharq falsafasining axloqiy qadriyatlari inson dunyoqarashini

shakllantirishda va globallashgan kontekstda ijtimoiy-madaniy faoliyatda muhim rol o'ynaydi [2]. Mazkur tadqiqotning maqsadi Sharq mutafakkirlari merosida axloq va ma'naviyat masalalariga adabiy-falsafiy yondashuvlarni atroflicha tahlil qilish, ularning o'zaro bog'liqligi va zamonaviy ahamiyatini ochib berishdan iborat. Ushbu maqsadga erishish uchun quyidagi vazifalar belgilandi: birinchidan, Sharq falsafiy-adabiy an'analarida axloq va ma'naviyat tushunchalarining nazariy asoslarini o'rganish; ikkinchidan, klassik Sharq mutafakkirlari, jumladan, Forobiy, Ibn Sino va G'azzoliy asarlarida axloqiy-ma'naviy g'oyalarning tahlilini amalga oshirish; uchinchidan, tasavvuf adabiyoti va Alisher Navoiy ijodida axloq va ma'naviyatning badiiy-falsafiy talqinini ko'rib chiqish; to'rtinchidan, adabiy va falsafiy yondashuvlarning o'zaro bog'liqligi hamda ularning bugungi kundagi ahamiyatini baholash. Bu tadqiqot Sharq tafakkurining insoniyat sivilizatsiyasiga qo'shgan hissasi va uning hozirgi davr uchun qadrini chuqurroq anglashga xizmat qiladi. Adabiy va falsafiy yondashuvlarning o'zaro bog'liqligi Sharq tafakkurining bu ikki yo'nalishi bir-birini to'ldirib, insoniyatga ma'naviy-axloqiy xabarlarni yetkazishda samarali vosita bo'lib xizmat qilganini ko'rsatadi. Falsafa axloqiy me'yorlarning nazariy asoslarini yaratgan bo'lsa, adabiyot bu me'yorlarni jonli obrazlar, hikoyalar va she'riyat orqali xalqqa singdirgan, ularni hissiy va estetik jihatdan boyitgan. Bugungi kunda globallashuv va axborot asrining murakkab sharoitlarida Sharq mutafakkirlari merosidagi axloqiy-ma'naviy g'oyalarning ahamiyati yanada ortib bormoqda. Tadqiyotlar shuni ko'rsatadiki, Sharq falsafasining axloqiy qadriyatlari inson dunyoqarashini shakllantirishda va globallashgan kontekstda ijtimoiy-madaniy faoliyatda muhim rol o'ynaydi [2]. Bu qadriyatlar jamiyatda uyg'unlikni saqlash, o'zaro hurmat va bag'rikenglikni rivojlantirish, yosh avlodni ma'naviy barkamol etib tarbiyalash uchun mustahkam asos bo'lib xizmat qiladi. Ilmiy ishlar Sharq falsafasining amaliy hayotga yo'naltirilganligi, ichki muvozanat va ma'naviy poklanishga urg'u berishi zamonaviy inson uchun stress va ma'naviy bo'shliq sharoitida qanday yechimlar taklif etishini tahlil qiladi [1]. Mavjud adabiyotlar tahlili Sharq mutafakkirlari merosida axloq va

ma'naviyat masalalariga adabiy-falsafiy yondashuvlarni o'rganishda sezilarli yutuqlarga erishilganini ko'rsatadi. Olimlar Forobiy, Ibn Sino, G'azzoliy kabi mutafakkirlarning falsafiy qarashlarini, shuningdek, tasavvuf adabiyoti va Alisher Navoiy ijodining axloqiy-ma'naviy qirralarini alohida-alohida tahlil qilganlar [2, 3]. Biroq, ushbu tadqiqotlar ko'pincha falsafiy yoki adabiy jihatlarga alohida e'tibor qaratadi. Adabiy va falsafiy yondashuvlarning o'zaro bog'liqligini, ularning bir-birini qanday to'ldirib, yagona ma'naviy-axloqiy tizimni yaratganini kompleks va qiyosiy tarzda, turli davrlar va mutafakkirlar misolida tahlil qilishga qaratilgan ishlar hali yetarli emas. Shuningdek, bu yondashuvlarning zamonaviy globallashuv sharoitida ma'naviy inqirozlarni bartaraf etishdagi amaliy ahamiyatini yanada kengroq ochib berish zarurati mavjud. Mazkur tadqiqot aynan shu bo'shliqni to'ldirishga intiladi, Sharq mutafakkirlari merosidagi adabiy va falsafiy yondashuvlarning uyg'unligini tizimli tahlil qilish orqali ularning insoniyat sivilizatsiyasiga qo'shgan hissasini va bugungi kun uchun qadrini chuqurroq anglashga xizmat qiladi.

Xulosa qilib aytganda, *ushbu tadqiqot Sharq mutafakkirlari merosida axloq va ma'naviyat masalalariga adabiy-falsafiy yondashuvlarning uyg'unligini chuqur tahlil qildi. Unda Sharq falsafasining amaliy hayot, ichki poklanish va jamiyat bilan bog'liqlikka urg'u berishi, Forobiy, Ibn Sino, G'azzoliy kabi zotlarning axloqiy ta'limotlari hamda tasavvuf adabiyoti va Navoiy ijodidagi badiiy-falsafiy talqinlar o'rganildi. Natijalar shuni ko'rsatadiki, falsafa va adabiyot bir-birini to'ldirib, inson kamoloti va ijtimoiy taraqqiyotga xizmat qilgan. Bu meros bugungi globallashuv sharoitida ma'naviy inqirozlarni bartaraf etishda muhim ahamiyat kasb etadi va kelajak avlodlar uchun mustahkam ma'naviy poydevor bo'lib xizmat qiladi.*

Foydalanilgan adabiyotlar

1.Sajid, S. M. A. (Ed.). Routledge Islom Etikasi Qo'llanmasi. New York: Routledge, 2023.

2.El-Bizri, N. Ibn Sino Ilohiyotining Falsafiy Olchamlari. Leiden: Brill, 2021.

3. Ahmad, M. "Al-G'azzoliyning Axloqiy Falsafasi: Zamonaviy Qayta Baholash." Islom Axloqi Jurnali, jild 5, son 1-2, 2021, bet. 1-20.

4.Al-Attas, S. M. N. "Al-Farabiyning Axloq Falsafasi va uning Zamonaviy Jamiyatga Aloqadorligi." Islom Tafakkuri va Madaniyati Jurnali, jild 11, son 2, 2021, betlar 1-15.

5. Nasr, S. H. Islom mistitsizmi falsafasi: Tasavvufga kirish. New York: Routledge, 2023.

6.Karimova, D. "Alisher Navoiy asarlarining falsafiy va axloqiy jihatlari." Markaziy Osiyo tadqiqotlari xalqaro jurnali, jild. 24, son. 1, 2020, b. 115-128.

7.Khalidi, M. "Falsafa va adabiyotning Klassik Islom axloqida o'zaro ta'siri." Arab va Islomshunoslik Jurnali, vol. 22, 2022, pp. 1-18.

8.Abdel Haleem, M. A. S. Islom axloqi va yaxshi hayot falsafasi. Edinburgh: Edinburgh University Press, 2022.